

วรรณกรรมนิทานไทพวน: มรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวไทพวน

■ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

กลุ่มชนไทพวนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เคยอาศัยอยู่ที่แขวงเชียงขวางหรือ นครเชียงขวาง (Xieng Khouang) ซึ่งเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวไทพวนส่วนมากที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีสาเหตุมาจากศึกสงครามคือถูกกวาดต้อนมาในฐานะเชลยศึกและอพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจ แต่ชาวไทพวนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกนั้น ส่วนมากอพยพเข้ามาในฐานะเชลยศึก ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวไทพวนในเขตอำเภอปากพลี โดยเฉพาะหมู่บ้านท่าแดง เกาะหวายและบ้านหนองหัวลิง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมสืบทอดกันมาไม่ต่ำกว่า 200 ปี

สภาพสังคมของกลุ่มชนไทพวนเขตอำเภอปากพลีในยุคปัจจุบันมีความเจริญและเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับความเจริญด้านสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลาและความเจริญทางด้านวัตถุ แต่ในปัจจุบันชาวไทพวนก็ยังพร้อมใจกันสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามและการปฏิบัติจริงเพื่อสืบสาน

วัฒนธรรมของตนอยู่เสมอๆ ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลายยังคงเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ถึงแม้ว่ารายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมอาจจะปรับเปลี่ยนไปบ้างก็ตาม แต่ชาวไทพวนก็ยังยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นกิจวัตร สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของวัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทพวนที่แตกต่างจากกลุ่มชนอื่นในบริเวณใกล้เคียงกัน

ชาวไทพวนมีภาษาพูดและภาษาเขียนอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ชาวไทพวนส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยกับคนต่างถิ่นแต่จะพูดสำเนียงภาษาพวนกับพวกเดียวกัน

ด้านภาษาเขียนแต่เดิมชาวไทพวนมีการเรียนการสอนอักษรธรรมเพื่อใช้ในการจารธรรมะลงบนใบลานสำหรับใช้เทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และมีการเรียนการสอนอักษรไทยน้อยเพื่อใช้จารนิทานพื้นบ้านลงบนใบลาน สำหรับใช้เทศน์และอ่านในงานงันเฮือนดี พิธีอยู่กรรม และงานบุญเข้าพรรษา ในสมัยก่อนชาวไทพวนจัดการเรียนการสอนภาษาถิ่นกันที่ศาลาวัดซึ่งจะสอนเฉพาะกลุ่มของตนเองเท่านั้น โดยมีครูผู้สอนเป็นพระสงฆ์และฆราวาสที่มีความรู้ทางด้านอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย แต่ต่อมาสภาพสังคมและการปกครองได้

เปลี่ยนแปลงไป จากเดิม ชาวไทพวนเริ่มมีบทบาททางสังคมมากขึ้นจึงสนใจเรียนภาษาไทยกันมากขึ้น จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. 2464 ชาวไทพวนจึงส่งเสริมและสนับสนุนลูกหลานของตนให้เรียนหนังสือตามโรงเรียนที่รัฐบาลไทยจัดตั้งมากขึ้น เพราะเป็นสิ่งจำเป็นในการติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นใบเบิกทางในการปรับเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของตนในยุคหนึ่งอีกด้วย ภาษาถิ่น (อักษรธรรมและอักษรไทยน้อย) ที่เคยใช้กันในอดีต จึงไม่มีการเรียนการสอนและสืบทอดสู่คนรุ่นหลังๆ จนเลิกใช้กันไปในที่สุด

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาได้รวบรวมวรรณกรรมนิทานไทพวนประเภทลายลักษณ์ จำนวน 3 เรื่อง คือ เรื่องกาละเกด จันทน์ปัดโชติ ท้าวแม่ และกลอนลำนิทานเรื่องตบอดคล้ำข้างอีก 1 เรื่อง วรรณกรรมนิทานไทพวนทั้งประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญและความสำคัญของภาษาถิ่นในอดีต เพราะวรรณกรรมนิทานไม่เพียงแต่จะให้ความบันเทิงเป็นหลักเท่านั้น วรรณกรรมนิทานยังมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในวัฒนธรรมของชาวไทพวนอีกด้วย

เรื่องกาละเกด เป็นวรรณกรรมนิทานไทพวนที่จารด้วยอักษรไทยน้อย จารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง หน้าละ 5 บรรทัด จำนวน 286 ไบลาน ตามหลักฐานจารขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เรื่องท้าวแม่ จารด้วยอักษรไทยน้อย จารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง หน้าละ

4 บรรทัด จำนวน 97 ไบลาน เรื่องจันทน์ปัดโชติ จารด้วยอักษรไทยน้อย จารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง หน้าละ 4 บรรทัด จำนวน 103 ไบลาน ทั้งสองเรื่องจารขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนเรื่องตบอดคล้ำข้าง เป็นกลอนลำนิทานซึ่งบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์นายและ ยะนิรินทร์ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2537

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะลักษณะการแต่งหรือรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมนิทานไทพวน ศิลปะการใช้ความเปรียบและผญาอันแสดงถึงวาทะและภูมิปัญญาของชาวไทพวน

1. ลักษณะของการแต่งและรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมนิทานไทพวน

จากการศึกษาลักษณะการแต่งหรือรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ทั้ง 3 เรื่อง ปรากฏว่ามีลักษณะคล้ายรูปแบบการแต่งของวรรณกรรมนิทานท้องถิ่นอีสานที่เรียกว่า “โคลงสาร” ซึ่งเป็นโคลงโบราณ ถึงแม้จะเรียกคำประพันธ์ดังกล่าวว่าโคลง แต่ลักษณะการแต่งก็แตกต่างไปจากโคลงภาคกลางที่รู้จักกันโดยทั่วไป

โคลงสารบทหนึ่งมี 2 บรรทัด หรือ 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 3 คำ ส่วนวรรคหลังมี 4 คำ บทหนึ่งมี 14 คำ และอาจจะมี “คำเสริม” หน้าวรรคหน้าได้ทุกวรรค วรรคละ 2-4 คำ และมี “คำสร้อย” ท้ายวรรคหลังได้ทุกวรรค วรรคละ 2 คำ

ลักษณะบทของโคลงสารแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ บทเอกและบทโท และมีการกำหนดเสียงเอกและเสียงโทของแต่ละบทต่างกันดังแผนผังต่อไปนี้

บทเอก	(OO) O ^o O ^o	O ^o OO (OO)
	(OO) OOO	O ^o OO ^o (OO)
บทโท	(OO) OOO [~]	OOO ^o (OO)
	(OO) OO ^o O	O ^o OO (OO)

ตัวอย่าง

บทเอก	(อันหนึ่งขอให้)	<u>ตัดส่องแจ้ง</u>	<u>ไทรยเพทปิฎก</u>
	(ขอให้)	<u>มีปัญญา</u>	<u>ส่องญาณเห็นแจ้ง</u>
บทโท	(อันหนึ่งขอให้)	<u>อินทร์พรหมเจ้า</u>	<u>เทพาลงช้อย</u> (เสียมถ้อน)
	(ขอให้)	<u>มาช้อยป้อ</u>	<u>ป้อให้ตีมีผญา</u> (เจ้าเอย)
บทเอก	(อันหนึ่งขอให้)	<u>ลูกลาบได้</u>	<u>โดยตั้งปรารภนา</u> (เจ้าเอย)
	(ขอให้)	<u>เลาคึ่งงาม</u>	<u>ตั้งพรหมพายฟ้า</u>
บทโท	(อันว่า)	<u>ทันดาแซ้ว</u>	<u>ดำตีเล่มถี้</u>
		<u>ผมเกศเกล้า</u>	<u>งามล้วนดั่งเทา</u>

(กาละเกด, 1)

การแต่งโคลงสารนิยมแต่งกัน 2 แบบ คือ แต่งแบบบทคู่และบทเดี่ยว ถ้าแต่งแบบบทคู่ ต้องแต่งเริ่มต้นด้วยบทเอกแล้วตามด้วยบทโท แต่งสลับกันไปเรื่อยๆ จนจบเรื่อง ดังตัวอย่างข้างต้น แต่ถ้าแต่งแบบบทเดี่ยว นิยมแต่งเฉพาะบทโทเป็นพื้น แต่ส่วนมากนิยมแต่งแบบบทคู่เพราะจะมีความไพเราะมากกว่าแบบบทเดี่ยว

ลักษณะสัมผัสของโคลงสารไม่มีสัมผัสบังคับสัมผัสนอกและสัมผัสใน

จากการศึกษารูปแบบการแต่งของวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ทั้ง 3 เรื่อง จะพบว่าผู้แต่งมิได้ยึดรูปแบบดั้งเดิมเป็นเกณฑ์เท่าไรนัก การกำหนดเสียงเอกและเสียงโทในแต่ละบทจะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ตรงตามรูปแบบการแต่งที่กำหนดไว้ แต่ก็

มิใช่ส่วนสำคัญที่จะทำให้วรรณกรรมนิทานไทพวนขาดความไพเราะไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากวรรณกรรมนิทานไทพวนจะมีความไพเราะด้านความหมาย ในตัวของวรรณกรรมเอง อีกทั้งผู้แต่งยังเน้นความไพเราะด้านเสียงพยัญชนะที่สัมผัสกันทั้งภายในวรรคและระหว่างวรรค ซึ่งเป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะที่ไพเราะและมีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากในวรรณกรรมนิทานทั้ง 3 เรื่อง จัดว่าเป็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมนิทานไทพวนที่ผู้แต่งเลือกสรรใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ เหมาะสมและสื่อความหมายตามลักษณะเฉพาะของภาษาถิ่นไทพวน ลักษณะการเล่นคำดังกล่าวจะช่วยให้สำเนียงหรือเสียงที่เปล่งออกมาขณะเทศน์หรืออ่านออกเสียงมีความไพเราะและน่าฟังยิ่งขึ้น เช่น

ควรวที่ฟักได้เดินดุ้งต้น

เขียนฮู้ศตศิลป์ก่อนแล้ว

(กาละเกด, 2)

พอเมื่อหลายวันแล้ว

เทวีเหลืองหล้า

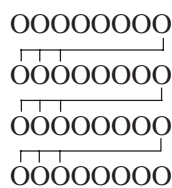
พนักช้อยเอื้อ

นภน้อยทรมนทก

(กาละเกด, 15)

อันว่านางนาคน้อย	ยมย้อยดั่งท้วง	
นางก็ย้วยละยาดย้วย	ลงจากแพหลวง	(กาละเกด, 65)
อันหนึ่งให้ท้าวปลุกกล้วย	ครือคำแควถี้	
ปลุกแต่ทางทำพุ้น	เถิงท่าเก๋ฮอดโฮง	(ท้าวแบ้, 16)
แต่นั้นกัลยาแก้ว	เทวีนางนาค	
เห็นฮูปท้าว	ดาตั้นตั้นดอมหันแล้ว	(ท้าวแบ้, 22)
ขุนก็ตื่นเขาหลิน	มะหูลี้ทั้งป้อยอื่น	
เพงพาดค้อง	แคนไปค้อยชอ	
เขาก็อ้อแอ้หลิน	ในสวนชมชื่น	
ขบอ้ออ้อย	เลยฟือนมายกัน	(จันทปัตโชติ, 13)

ส่วนเรื่องตาดอกลำซ่าง เป็นกลอนลำนิทาน ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับคำกลอนที่ใช้แสดงหมอลำ จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอนตายตัว แต่จะมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคไปเรื่อยๆ จนจบเรื่อง เพราะจะช่วยให้คำกลอนมีท่วงทำนองที่ไพเราะน่าฟัง มีลักษณะแผนผังดังนี้

ตัวอย่าง

ฟังเด้อเจ้าศรีทธา

ผมจะพรรณนาตาดอกลำซ่าง

ผมก็เห็นได้อย่างมาแล้วคือกัน

ก็ซีเห็นสำคัญนีสยตาดอด

2. ศิลปะการใช้ความเปรียบในวรรณกรรมนิทานไท

พวน

วรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นนิทานชาดกในทัศนะของชาวไทพวน เพราะวรรณกรรมนิทานดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ซึ่งผู้ศึกษานិษฐานว่าผู้แต่งเป็นชาวไทพวนที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการอ่านและเขียนอักษรไทยน้อยเป็นอย่างดีจึงได้ใช้เวลาเพียรพยายามสร้างสรรค์งานวรรณกรรมนี้ขึ้น ชาวไทพวนเชื่อว่าการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์และพุทธศาสนานั้นจะเกิดอานิสงส์อันยิ่งใหญ่แก่ตนและที่สำคัญยังเป็นผู้สืบสานมรดกทางด้านวัฒนธรรมจนตกทอดมาถึงในยุคปัจจุบันวรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ใช้ภาษาเรียบง่ายสื่อสารตรงไปตรงมาและยังมีการสร้างภาพพจน์ (Figures of speech) ด้วยการใช้อ้อยคำบรรยายและพรรณนาเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดจินตภาพอันแสดงถึงความอลังการทางภาษาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสภาพสังคมของชาวไทพวน การเลือกสรรถ้อยคำและ

สำนวนภาษามาใช้ในการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มักเลือกสรรใช้คำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน สังคมเกษตรกรรม ธรรมชาติ พุทธศาสนา สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นของชาวไทยตนเอง สิ่งเหล่านี้คือแหล่งบันดาลใจอันสำคัญให้ผู้แต่งนำคำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความไพเราะและช่วยให้ผู้อ่านและผู้ฟังเกิดจินตนาการและเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะการใช้ความเปรียบในวรรณกรรมนิทานไทยพจนานุกรมออกเป็น 2 ประเภท คือ อุปมา (Simile) และอติพจน์ (Hyperbole)

2.1 การใช้ความเปรียบแบบอุปมา (Simile)

การใช้ความเปรียบแบบอุปมาคือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับของอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพพจน์และเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น การเปรียบ

เทียบแบบอุปมาที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทยพจนานุกรมมักใช้คำว่า เหมือน ดัง ตั้ง เสมอ ทอ (เท่า) เหมือน ดัง เสมอตั้ง ปาน เสมอ เพียงดัง และมักใช้เปรียบกับสิ่งของเครื่องใช้ พืช สัตว์ ที่มีอยู่ใกล้ตัวและใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

2.1.1 การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ในครัวเรือน และเป็นสิ่งที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ขวาน กระจก ฝาบ่าน กระดิ่ง ไม้กวาด เทียน ทอง สิ่งของเครื่องใช้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งที่ชาวไทยพจนานุกรมรู้จักกันดี ผู้แต่งจึงนำมาเปรียบเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น และยังคงช่วยให้เห็นภาพพจน์ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเรื่องท้าวแก้ว ได้เปรียบเทียบรูปลักษณะของยักษ์ที่มากินมนุษย์ในเมืองมิตถิลาลว่า ลำตัวใหญ่เท่าภูเขา ฟันเหมือนดังขวานเล่มใหญ่ ถือไม้ค้อนด้ามเท่าต้นตาล และมีดวงตาแดงเหมือนเปลวไฟ เช่น

ยักษ์นี้กล้ำขนาดแท้	ตัวทอภูเขาเจ้าเอย
ฟันไม้ค้อน	ดังขวานดวงกล้า
.....
เมื่อยามสุลโยคล้อย	พอแสงแดดอ่อน
ยักษ์ก็มาชอกใช้	กินแท้เมื่อแสง
ค้อมวานางกล่าวแล้ว	ค่อยคำพอเย็น
ผียกหลวง	เลยออกมิช้า
ยักษ์ก็ค้อนตาม	ประภคณอล้ำตาล
ตาแดงเหมือน	ดังไฟกองฮา
ดูฟันเขี้ยว	คือขวานดวงใหญ่
ดาเหลือดเยียม	แยงซ้ายเหลือดขวา

(ท้าวแก้ว, 50-51)

ตอนท้าวแบ้ถูกลอยแพ แล้วแพลอยไปติด อุทยานและสระโบกขรณีให้ ได้เปรียบเทียบกับน้ำใส
อยู่เกาะกลางแม่น้ำโขง พระอินทร์จึงเนรมิตศาลาสวน เหมือนกระจกเงา เช่น

อินทร์ก็นิลละมิตสร้าง

วังโบกขระณี

มีบัวทอง

เกิดนำทันนั้น

น้ำนี้ใสส่องแจ้ง

แสงอเนกแสง

(ท้าวแบ้, 8)

ในเรื่องตาบอดคลำช้าง คนตาบอดทั้ง 6 คน บอกรูปลักษณ์ของช้างตามความคิดและจินตนาการ
มองไม่เห็นช้างต่างก็ไปลูบคลำรูปร่างของช้างแล้ว ของตนว่า

อ้ายบอดหนึ่งคลำเข้าไปสอดช้าง

เข้าไปคลำถึงข้างคลำไปคลำมา

เยียวข้างมันคือฝางจืดดอกดี

เว้าเท่านั้นก็ฟ้าวแล่นออกมา

มันว่าข้างคือฝากูเห็นมาแล้ว

.....

อ้ายบอดสองแมนแล้วคาดลาดเข้าคลำ

เข้าไปคลำเข้าไปคลำถึงขากลมๆ อูดหลูด

ข้างมันเป็นคือลูบจืดดอกดี

.....

อ้ายบอดสามยังมีตาถือกันนั้นอีก

หลีกสูหลีกกุกุเข้าไปคลำ

เข้าไปคลำเข้าไปคลำถึงหุมนๆ โลงโคง

โยข้างมันคือกระดิ่งจืดเดนมื่อ

สอดอ้ายบอดสี่บรอกูกูก่อนนา

คำสูว่ากูบ่เชื่อปานใด

.....

คาดลาดเข้าไปคลำคลำหางแล้วลูบ

เขวข้างคือลูบคือแห่งคือฝ่า

ข้างหน้าหมาคือเป็นคือลูบ

ตามกูดมันคือฟอย

(และ ยะนินทร์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2537)

ในเรื่องกาละเกดก็ได้ชมความงามของนางมะลิจันทร์และเปรียบนิ้วมือของนางมะลิจันทร์สวยดั่งเทียนเช่น

ก็จึงเป็นศอหญิงแท้	สงามสมอหล่อ
อันว่านิ้วแลบสวย	ดั่งดั่งเทียน
ลึงคิ่งกลมงาม	ดั่งอินทร์ลงแต้ม

(กาละเกด, 20)

2.1.2 การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับพืชและสัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติและเป็นสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัว สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ต้นตาล เทา (ตะไคร่น้ำ) ต้นฝาง ต้นจิว (นุ่น) ฝ้าย ปลิง ไขไก่ เป็นต้น

อันว่าตีนดำต้อง	หินหญ้าล้มท่า
เลือดออกย่อย	แดงเข้มดั่งฝางแม่เอย

(จันทปัดไซติ, 64)

“ฝาง” เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งต้นและใบคล้ายต้นหางนกยูง ดอกสีแดงแก่สีแดง ใซ้ย้อมผ้าหรือทำยาได้ (ปรีชา พิณทอง 2532 : 547) ชาวไทพวนนำสีแดงซึ่งเป็นสีธรรมชาติจากต้นฝางมาใช้ย้อมผ้าที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ชาวไทพวนโดยทั่วไปรู้จักและเคยเห็นสีแดงจากต้นฝางกันดี ผู้แต่งจึงนำสีแดงจากต้นฝางดังกล่าวมาเปรียบกับสีแดงเข้มของเลือด จึงทำให้เห็นภาพพจน์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และในบางโอกาสผู้แต่งก็นำสีแดงจากต้นฝางมาเปรียบกับ

ในเรื่องจันทปัดไซติ ท้าวจันทปัด-ไซติซึ่งยังเยาว์วัยได้ออกเดินทางตามหามารดาของตนไปตามป่าเขาที่ทิวกันดาร จนฝ่าเท้าได้รับบาดเจ็บเลือดไหลอาบสีแดงเข้มดั่งฝาง เช่น

สีผิวแก้มของผู้หญิง ซึ่งต่างจากรรณกรรมของภาคกลางโดยทั่วไปมักนิยมเปรียบสีผิวแก้มของผู้หญิงแดงเหมือนลูกตำลึงสุก ดังในเรื่องกาละเกด ขณะที่ท้าวกาละเกดและนางมะลิจันทร์เดินทางกลับเมืองพาราณสีนั้นได้พบกับนางยักษ์ตนหนึ่งซึ่งแปลงร่างเป็นหญิงงามเพื่อมาหลอกท้าวกาละเกดให้หลงรัก เพราะต้องการท้าวกาละเกดมาเป็นสามีของตนได้ เปรียบเทียบความงามของเส้นผมว่าเขียวเลื่อมเหมือนดั่งเทาและแก้มแดงดั่งฝาง เช่น

มันจึงทำตนให้	เป็นสาวขึ้นใหม่
นมตุ้มตั้ง	โสมหน้าชูปงาม
มีทั้งสังวาลย์คล้อง	สะไบบางบั้งเบี่ยง
ผมเกลศเกล้า	เขียวเลื่อมดั่งเทา
มีทั้งคิ่งกลมเกลี้ยง	แขนแพนคิ้วกำอง
สองฟ้ายแก้ม	แดงเข้มดั่งฝาง

(กาละเกด, 113)

นอกจากจะเปรียบเทียบแก้วของผู้หญิงมีสีแดง เหมือนดั่งสีแดงของฝางแล้วยังเปรียบเทียบเส้นผมของผู้หญิงงดงามดั่งเทา (สาหร่าย) “เทา” หมายถึง สาหร่ายเป็นเส้นละเอียดคล้ายเส้นผมสีเขียวลอยอยู่ในน้ำชนิดที่ไซกินเป็นอาหารได้เรียกว่า “เทา” (ปริชา พิณฑทอง 2532 : 414) ภาษาถิ่นชาวไทพวนก็เรียกว่า “เทา” เช่นเดียวกัน ซึ่งหมายถึงสาหร่ายที่อยู่ตามท้องนาและมีลักษณะเป็นเส้นละเอียดยาวคล้ายเส้นผม ชาวไทพวนมักนำมาประกอบอาหารซึ่งเรียกว่า “ลาบเทา” สาหร่ายชนิดนี้มักขึ้นตามท้องนาในฤดูฝนหรือฤดูทำนา โดยจะขึ้นตามนาข้าว มี

เส้นยาวสีเขียวเข้มเป็นมันเงางาม ถ้าขึ้นอยู่ตามช่องน้ำไหลเอื่อยๆ เส้นของสาหร่ายจะถูกกระแสน้ำพัดพริ้วสลายอ่อนนุ่มเป็นเงางาม ชาวไทพวนคุ้นเคยและพบเห็นลักษณะของสาหร่ายที่มีความงามตามธรรมชาติ คล้ายความงามของเส้นผมผู้หญิงที่พริ้วสลายตามกระแสลม จึงเปรียบเทียบเส้นผมของผู้หญิงว่านุ่มสลายเป็นเงางามเหมือนดั่งเทา

นอกจากจะเปรียบเทียบความงามของเส้นผมของตัวละครฝ่ายหญิงว่างามดั่งเทาแล้ว ผู้แต่งเองก็มีความปรารถนาที่จะมีเส้นผมเงางามเหมือนดั่งเทา เช่นเดียวกัน เช่น

ขอให้เสาคิ่งงม

อันว่าทันตาเขี้ยว

ผมเกศเกล้า

ตีนมือพร้อม

ขอให้เวรเวรฮ้าย

ดังพรหมพ่ายฟ้า

คำดีเล่มถี่

งามล้วนดั่งเทา

หูดากเกลี้ยงปอด

อย่าเบียนเจ้าเอย

(กาละเกด, 1)

ในเรื่องท้าวแบ้ เมื่อท้าวแบ้คลอดออกมามีรูปร่างเป็นแบ้ (แพะ) ผู้แต่งได้เปรียบลักษณะขน ของ

แพะละเอียดอ่อนนุ่มเหมือนปุยขนและปุยฝ้าย เช่น

อันว่าขนออกเลื่อม

เนื้ออ่อนเกลี้ยง

ทั้งคิงเพียง

ขนอ่อนเกลี้ยง

เสมยอองจิ้งหู่

เสมยอฝ้ายดีดผง

เสมยอคำเลี้ยงหล่อ

เสมยอฝ้ายดีดผง

(ท้าวแบ้, 4)

ในเรื่องตาบอดคาลำซ่าง ชายตาบอดคนที่หกลบคลำถูกงาซ่างแล้วสรุปว่าซ่างมีรูปลักษณะเหมือน

รากบัว ซึ่งหมายถึงรากบัวหลวงที่ชาวไทพวนนิยมนำมานึ่งรับประทานเป็นอาหาร เช่น

อ้ายบอดหาก็แล่นกัวกาไปไววา

เข้าไปคลำถูกงาลูบลูบขึ้น

มันถึกงามีนมีนวางแล้วบาดหัว

โยซ่างคือฮากบัวจั้งซัดอกดี

(และ ยะนินทร์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2537)

นอกจากจะเปรียบสิ่งหนึ่งกับพืชแล้วผู้แต่ง
ยังนิยมเปรียบกับสัตว์ที่ชาวไทพวนรู้จักกันโดยทั่วไป
ได้แก่ปลิง และไขไก่ ดังในเรื่องตบอดคลำข้าง ชายดา

บอดคนที่ 5 ไปลูบคลำถูกวงข้างแล้วสรุปว่าข้างมี
รูปลักษณะเหมือนปลิง เช่น

อ้ายบอดหำก็ขอกูกูก่อนเถาะ
อ้ายหำนี้ก็ได้พิเคราะห์สั่งหมดสั่งหมาย
เจ้าก็บายถักวงแล้วลูบ

.....
ข้างมันเป็นคือปลิงจิ้งจิ้งแม้น

(นายและ ยะนินทร์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน

2537)

ในเรื่องจันทปัดโชติ หม่อมสาวกล่าวหยอกล้อเกี่ยวพาราสิกันฝ่ายชายกล่าวว่าตนเองยังโสดบริสุทธิ์ผุดผ่อง
เสมอไขในรัง เช่น

พินัดว่าบริสุทธิ์แท้
ตั้งว่าเกลี้ยงล้อย่อย

भीต้องลมคู่แพงอย
เสมอไขในรัง

(จันทปัดโชติ, 95)

การเปรียบเทียบความบริสุทธิ์ผุดผ่องของตัว
ละครในวรรณกรรมโดยทั่วไปมักนิยมเปรียบเทียบความ
บริสุทธิ์ผุดผ่องของตัวละครฝ่ายหญิงมากกว่าฝ่ายชาย
แต่ในวรรณกรรมนิทานไทพวนกล่าวเปรียบเทียบ

ความบริสุทธิ์ผุดผ่องของผู้ชายซึ่งมีลักษณะที่แตก
ต่างไปจากวรรณกรรมนิทานภาคกลางโดยทั่วไป

2.1.3 การเปรียบเทียบความงามของ

ปราสาทกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และเปรียบเทียบ
ความงามของตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงว่า
งามดังพระอินทร์ ดังในเรื่องจันทปัดโชติ ได้เปรียบ

เทียบความงามของท้าวจันทปัดโชติว่างามเหมือนพระอินทร์ได้สร้างมา ผิวเหลืองงามดังทองคำ เช่น

อินทร
ลึงดูโสดมัท
.....
งามยิ่งย่อย
เลาคิงงาม
เป็นดังมณีโชติแก้ว
โสดมณี
ดุสิต

ฐูบงามปานเดิม
คืออินทรลงหล่อ
.....
เลอดังอินทรแปลง
ดังพรหมกายฟ้า
ผิวงามใสล่อง
เลอดเพียงดังทอง
ดังคำเลี้ยงไว้

(จันทปัดไซติ, 52)

ในลักษณะเดียวกันในเรื่องกาละเกด ก็เปรียบเทียบความงามของท้าวกาละเกดกับความงามของพระอินทร์เช่น

อันภักดิ์สมท้าว

บัดแต่ได้ลุ่มฟ้า

โฉมอินทร์ล่งหล่อ

เขาย่องว่างามแก่น้ำ

(กาละเกด, 22)

ในเรื่องกาละเกด ท้าวพินนังให้เสนาช่วยกันสร้างปราสาทเพื่อเป็นที่พักอาศัยของนางมะลิจันทร์

แต่นั้นขุนก็เดินสร้าง

ตุระการใต้

ได้เปรียบเทียบความงามของปราสาทกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เช่น

ผาสดนงนภ

เหมือนดั่งดาวดึงส์ฟ้า

(กาละเกด, 21)

จะเห็นว่าการเปรียบเทียบตัวละครว่างดงามเหมือนกับพระอินทร์หรืองามดั่งพระอินทร์ปั้นแต่งมาจะเป็นที่นิยมและมีปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทพวนอยู่มาก เนื่องจากชาวไทพวนเชื่อว่าวรรณกรรมนิทานเรื่องกาละเกดท้าวแบ้และจันทปัดไซติ เป็นนิทานชาดกตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นตัวละครในอุดมคติที่เปรียบพร้อมไปด้วยคุณงามความดีและยังเชื่อว่ามีตัวตนจริง อีกทั้งในวรรณกรรมนิทาน ไทพวนยังกล่าวถึงตัวละครเอกว่าเป็นบุตรธิดาของพระอินทร์ที่ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์ ตัวละครเอกในวรรณกรรมนิทานจึงเสมือนเทพที่อวตารลงมาเพื่อพิทักษ์รักษาและปกป้องประชาชน ซึ่งชาวไทพวนต่างก็ให้ความเคารพและศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงนิยมเปรียบเทียบตัวละครดังกล่าวกับพระอินทร์ซึ่งเป็นเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

2.2 การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์

(Hyperbole)

การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์ หรือการเปรียบเทียบ การพรรณนาที่เกินความจริง ทั้งนี้ผู้แต่งจินตนาการขึ้นเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและเห็นภาพพจน์ที่เกินจริง การพรรณนาเหตุการณ์และเรื่องราวที่เกินความจริงเป็นการสร้างความอลังการทางภาษาให้กับวรรณกรรมนิทานไทพวนเพื่อช่วยให้ผู้อ่านและผู้ฟังเกิดความสนุกสนานตื่นเต้นและเกิดอารมณ์สะเทือนใจไปตามเหตุการณ์ของเรื่อง ดังในเรื่องจันทปัดไซติ ได้พรรณนาฉากและเหตุการณ์ขณะเกิดพายุฝนและน้ำท่วมบ้านเมือง ความรุนแรงของพายุฝนทำให้ภูเขาถล่มทลายล้มกลิ้งเคลื่อนพื้นดิน น้ำท่วมจนมองเห็นแต่ผิวน้ำกว้างไกล เกิดคลื่นลูกใหญ่เท่าภูเขา เช่น

แต่นั้นวโยก้อง
ไม้เล้าล้ม
ภูดอยหัก

.....
ฝนตกทั้งคืน
แต่นั้นดอยเพดาน
น้ำก็ล้นท่วม

.....
ก็หากดูไกลกว้าง
เห็นแต่น้ำ
ก็บ่เห็นขนาดน้อย

เวหาเครงครั้น
ตาลพริ้วมุ่นทะเลาย
เกลื่อนลงเพือนฝัน

.....
หลังลงบมิเหือด
ภูเขาหักเกลื่อนไปแล้ว
เมืองบ้านผู้ทวย

.....
อาไปหลายโยชน์
พาดฟองตัวทอญ
หนแห่งทางใด

(จันทน์ปัดโชติ, 33-37)

การพรรณนาจาก พายุฝนฟ้าคะนองและน้ำท่วมที่เกินความจริงอันเป็นต้นเหตุให้พระยาเมคะวะ-ราชต้องพลัดพรากจากนางรัตนคัมภีร์ การพรรณนาดังกล่าวจะก่อให้เกิดความตื่นเต้นน่ากลัวและเกิดอารมณ์สะเทือนใจกับการที่ตัวละครเอกต้องผจญ

ชะตากรรมกับภัยธรรมชาติ จนได้รับทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัส ดังตอนที่พระยาเมคะวะราชพรรณนาถึงนางรัตนคัมภีร์ภรรยาของตนด้วยความโศก-เศร้าอาลัยอาวรณ์ว่า

ก็หากดูไกลกว้าง
เห็นแต่น้ำพาดฟอง
ก็บ่เห็นขนาดน้อย
แต่นั้นราชา
โอน้อยสายคอแก้ว
น้องก็ลอยตุงต้น
พี่ก็แลลิ่งเยียม
เลยเล้าลอยน้ำบ่พัน
ค้อมว่าท้าวฮ่ำแล้ว
อันว่าตนราชา
ท้าวก็ตือกแค้น
ก็บ่เห็นขนาดน้อย
ลือว่าสายใจน้อง
ฮ้องฮ่ำให้

อาไปหลายโยชน์
ตัวทอญ
หนแห่งทางใด
พระลวดยมนาให้
เมียขวัญของพี่แพงเอย
ไปแท้ที่ใดนี้เด
สุดตามอมผ่อ
จมน้ำมอดชีวิตน้องเอย
แค้นคั่งเหตุภัย
ดังไฟลามไหม้
แค้นตายดินตั้น
ลอยแท้ที่ใด
เหลือแสงอิดอ่อน
หาน้องเวทนาแท้แล้ว

(จันทน์ปัดโชติ, 37-38)

ในเรื่องกาละเกต เมื่อทำวกาละเกตไปยังป่าปิมพานต์ จึงเห็นนกจิกผลไม้ที่ใหญ่เท่าบ้านเรือน เป็นการพรรณนาที่เกินความจริง เช่น

นกก็ลับหมวกไม้
เลยลวดตดต่อหน้า

มะณีโยเลยหล่น
บาท้าวทอเสียน

(กาละเกต, 25)

ตอนที่ทำวกาละเกตรบกับยักษ์กุมพน ยักษ์ได้แปลงร่างเป็นช่างงานอนชนภูเขาเกลื่อนกลิ้งพัง

ทะลาย เป็นการพรรณนาที่เกินความจริงเพื่อความสนุกสนานตื่นต่อนักแล้ว เช่น

มารก็เป็นฮูปข้าง
ตัวใหญ่ขึ้น
อันว่างวงขวาน
ตีลึงมั่ง
ภูยก้าน

แสนผีขึ้นชีว
ประภณได้ยักยัก
ภูยกลึงกลื่อน
พิลันมั่งขึ้น
ทอละนึ่งทอหม่าแล้ว

(กาละเกต, 204)

จะเห็นว่า การใช้ความเปรียบทั้งแบบอุปมาและแบบอุปพจน์ เป็นความเปรียบที่ใช้ถ้อยคำและภาษาง่ายๆ ตามรูปแบบของวรรณกรรมท้องถิ่น การเปรียบเทียบนั้นผู้แต่งนำสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านธรรมดาที่ใกล้ตัว พืช หรือสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันมาเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านและผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้ง่ายและเกิดภาพพจน์เด่นชัดยิ่งขึ้น

3. ผนุกการแสดงภาพและภูมิปัญญาในวัฒนธรรมชาวไทพวน

นอกจากการใช้ความเปรียบเพื่อแสดงเล่าโลมนางในอาต

นางนาคน้อย
พิจักคิดโตกเศร้า
ในใจขม
แต่นั้นนางก็ยอมมือไหว
ขอให้หลังเฝดข้อย

ความอลังการทางภาษาแล้วยังมีการใช้“ผญา”แทรกอยู่ในบางช่วงบางตอนของวรรณกรรมนิทานไทพวน “ผญา” คือสำนวนหรือบทโต้ตอบเกี่ยวพาราสิกข์ระหว่างหนุ่มสาวตามวัฒนธรรมของชาวไทพวน ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับภาคอีสาน บทผญาอาจจะสั้นหรือยาว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของเรื่อง ซึ่งเป็นขนบของวรรณกรรมนิทานไทพวนที่แตกต่างจากวรรณกรรมนิทานภาคกลาง ดังในเรื่องกาละเกต ตอนยักษ์กุมพนลักพาตัวนางมะลิจันทร์ไป กล่าวว่

เมื่อนั้นกุมพน

มีด่านปากจาแท้แล้ว
คิดฮอดผัวขวัญ
ตั้งกลืนเครื่องวัน
อินทร์ทองประเสริฐ
ปางนื้ออย่าไลแดเนอ

(กาละเกต, 159)

นางมะลิจันทร์ถูกยักษ์กุมพจนลักพาตัวไป และบังคับขู่เข็ญให้เป็นภรรยาของตน นางมะลิจันทร์พยายามปฏิเสธและบ่ายเบี่ยงอยู่ตลอดเวลาเพื่อชลอเวลาไว้ให้คนมาช่วย นางมะลิจันทร์ได้แต่โศกเศร้า เสียใจด้วยคิดถึงท้าวกาละเกิด และรู้สึกทรมานใจมากเหมือนดั่งกินเครื่องวันเข้าไป

“เครื่องวัน” เป็นพืชที่ใช้เบือเมา เมื่อกินเข้าไปแล้วจะมีอาการวิงเวียนอาเจียน อาจทำให้เสีย

แต่นั้นสองจาต๋าน
นางก็ฮักตันดิน
เฮียมก็เฮียวว่าจอมหัว
น้องก็คิดฮอดเจ้า
น้องทกลั่นละมัน

ตอนท้าวพินทรบาทข่าวว่าท้าวกาละเกิดเข้ามัลลกลอบได้เสียกับนางมะลิจันทร์ลูกสาวของตน ก็โกรธมากเพราะเป็นการกระทำที่ผิดจารีตประเพณี ท้าวพินทรไม่พอใจและโกรธแค้นที่ท้าวกาละเกิดไม่

อันนี้ มันหากมาลลกลู
เฮาหากเป็นท่านท้าว
อันนี้เหมือนดั่งลิ่งฮ้าย
ไปถูกขวานดอก

ท้าวพินทรได้กล่าวถึงพฤติกรรมของลิ่งที่กระโดดโลดเต้นไปตามต้นไม้ ซึ่งนี่ก็อยากจะทำอะไรก็ทำไปตามใจตน ไม่มีสติยังคิดเนื่องจากเป็นสัตว์เดียรัจฉาน ในลักษณะเดียวกันท้าวพินทรต้องการต่อว่าและเปรียบเทียบพฤติกรรมของท้าวกาละเกิดว่ากระทำตนไปโดยขาดความยั้งคิดไม่เกรงกลัวอำนาจของตนซึ่งเป็นกษัตริย์ ไม่คำนึงถึง

ชีวิตได้ การนำเครื่องวันมาเปรียบกับความทุกข์ใจของนางมะลิจันทร์นั้น ผู้แต่งจงใจสื่อให้เห็นถึงความโศกเศร้าทรมานใจของนางมะลิจันทร์นั้นหนักหนาสาหัสปางตายเช่นเดียวกับการกินเครื่องวันเข้าไป

ตอนท้าวกาละเกิดเข้ามาลลกลอบได้เสียกับนางมะลิจันทร์นั้น นางมะลิจันทร์เองก็หลงรักท้าวกาละเกิดอย่างมากและเมื่อถึงคราวที่ต้องพรากจากกันนางมะลิจันทร์ก็เฝ้าแต่คิดถึงและกระวนกระวายใจเสมือนเรือที่วนอยู่ในอ่างน้ำ เช่น

ดอมกันทุกสิ่ง
ชมจวบจอมขวัญ แลนา
พระชิบ่มาวันนี้
ใจชิตคะทนหมายพี่เอย
ดั่งเฮือชิ่งแก่ง

(กาละเกิด, 50)

เคารพยำเกรงในบารมีและอำนาจของตน จึงได้กล่าวต่อว่าท้าวกาละเกิดว่ากระทำตนเหมือนลิ่งที่กระโดดโลดเต้นอยู่ตามปลายไม้ เช่น

โวหานมาชม เฮาพี่
เมืองกว้างบ่ย่ำว่าลือ
เต็น่บ่ย่ำยงโตบ่ไปนั้น
ตัวม้วนมอดชิวังยาแล้ว

(กาละเกิด, 60)

หัวอกของผู้เป็นพ่อและยังประพฤติตนนอกจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ

หลังจากที่ท้าวกาละเกิดถูกหอกยนต์ของท้าวแสนเมืองจนถึงแก่ความตายแล้วนางมะลิ-จันทร์ก็ได้แต่เศร้าโศกเสียใจพรา้พรรณนาอาลัย อารมณ์ถึงสามีของตน และเปรียบเทียบความรักของตนเสมือนลมเขยไม้ เช่น

เจ้าก็ตายปะช้อย
คำฮักฮักหื้อได้
พอแต่ข่มขมเดียว

เป็นหญิงหม้ายเปล่าเสียเนื้อ
มีผู้ข่มเหงแทน
ก็ตั้งลมเซยไม้

(กาละเกด, 63)

นางมะลิจันทร์ได้เปรียบความรักของตนเพียงจะได้ชื่นชมกันเพียงชั่วยามเดียวเหมือนกับลมที่พัดเซยไปไม้ซึ่งพัดผ่านไปชั่ววูบเดียว ยังไม่สนใจปรารถนาของตนเลยก็มีคนมาข่มเหงฆ่าสามีของตนตายจนต้องทำให้ตนเป็นหม้าย

การเกี่ยวพาราฮี เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวไทพวน กล่าวคือ หลังจากเสร็จภารกิจกรงาน

ประจำวันแล้ว เวลาพลบค่ำ บรรดาพวกหนุ่มๆ ก็จะออกจากบ้านไปหาเกี่ยวสาวตามบ้านต่างๆ หรือตามงานเทศกาลต่างๆ ก็มี ดังในเรื่องกาละเกด หนุ่มสาวได้มีโอกาสเกี่ยวพาราฮีกันและมอบสิ่งของให้แก่ฝ่ายหญิงก่อนจากกันไป เช่น

นางสาวได้
นางสาวได้ธำมรงค์
นางสาวยังมีได้
ก็จึงเจ็บใจแค้น
เหมือนดังกลิ่นหมกพร้า
ไอ้นอกกูนี้ออกจากบ้าน
ก็บ่มีชายมา
ลือว่าผีแต่งให้
ก็บ่มีไผมา
ฝูงเขาได้
ก็บ่ได้

แหวนแก้วค่าตัว
แก้วกานต์ก็มี
บ่มีชู้ฟากพื้น
ปานตีหลังโก
ทั้งขวันคั่งท้วงแท้แล้ว
มือปอดบริสุทธิ์แทน
ปากจาดอมตั้ง
เป็นดีกลขมนี้ลือ
พรั่พาเฮียงซ้อ
เงินค่าหลายสิ่ง จึงนั้น
สังแท้เปล่าตายนี้เด

(กาละเกด, 268)

หนุ่มต่างเมืองมาเกี่ยวสาวที่ตนหมายตาไว้ และเมื่อถึงเวลาต้องจากกันฝ่ายชายก็จะมอบสิ่งของไว้แทนกายแทนใจแก่ฝ่ายหญิง หนุ่มสาวหลายคู่ต่างก็สุขใจและสมความปรารถนาของตน แต่ก็มีผู้หญิงหลายคนที่ผิดหวังเพราะไม่มีชายใดมาเหลียวแลหรือสนใจเลย นางจึงคับแค้นจนแน่นในอกเหมือนดังตีหลังโก ความรู้สึกกลิ่นไม่เข้าคายไม่ออกเหมือนดังกลิ่นมะพร้าวทั้งขั้ว จึงเกิดความน้อยเนื้อ

ต่ำใจในโชควาสนาของตน อาจเป็นเพราะมีรูปโฉมที่ไม่สวยงามและไม่มีเสน่ห์ชวนมอง เหมือนกับว่ามีขว้างปาลงมาให้เกิดโดยไม่ตั้งใจ จึงไม่ได้รับความรักความสนใจจากชายใด และไม่ได้รับของฝากตั้งที่ใจตนปรารถนา

นอกจากการใช้ถ้อยคำหรือพยานันๆ อันเป็นสำนวนเปรียบเทียบที่มีความหมายลึกซึ้งแล้วยังมีพญาโต้ตอบเกี่ยวพาราฮี ขนาดยาวระหว่างหนุ่ม

สาวตั้งในเรื่องท้าวแบ้ ชาวเมืองมิดถิลลาจะเดินทางไป
ส่งข่าวยังเมืองทุมมา หนุ่มสาวที่เป็นคู่รักและสามี
ภรรยา ก็จะต้องพลัดพรากจากกันชั่วระยะเวลา

หนึ่ง ต่างก็อาลัยอาวรณ์และกล่าวถ้อยคำที่เป็นพญา
ต่อกันว่า

จงค่อยไปดีเยอสายคอแก้ว
ให้เจ้าคิดสอดน่อง
แต่นั้นสาวก็ซดซดให้
แต่นั้นบ่าวตอบถ้อย
สายใจเอ๋ย
ไอ้ไฟได้ลิ้มบ้อง
ตราบไตคาลนพระเจ้า
พี่บ่ได้วางนางให้
แต่นั้นบ่าวกล่าวตำนาน
อันว่าไฟแหว่ไข
พี่ท้อยไฉน
มาชนแฉง
อันให้สาค่าใจ้าย
เจ้าอย่าได้คิดหล่าม้าง
คั้นว่าเจ้าทกมีเครือเกี่ยว
พี่จักตัดต้นข้ม
หากเจ้ามีเฮื้อแล้ว
ให้เจ้าแวงพี่ไว้
อันให้สาค่าใจ้าย
เอ็ดให้พี่เป็นดังโงม
แต่นั้นฝูงสาวให้
ออกแตกม้าง
ค้อมว่าสาวสั่งลาแล้ว

เส่นหาซุ้มมึงเฮียมเอ๋ย
คหนึ่งข้อยยากลิ้มแต่ถ้อน
นำซู้ซู้คนแท้แล้ว
จาด่อสาวฮาม
ฝากจากำนั้น
บ่มีลิ้มเสี้ยงแพงเอ๋ย
ยังบ่มีกึ่งพี่บ่วางเป็นแล้ว
ไผชมด้วยง่ายอ่อนเอ๋ย
จาด่อสาวฮาม
โลกทั้งโลกก็ต้อน
นางฮากระดู
เจดีย์ธาดาคำมไว้
พายนัดงูทชกแพงเอ๋ย
ลวงอ้ายผู้ประสงค์แต่ถ้อน
พายนัดลิ้มพี่เสี้ยน
แยงลิ้มบู่กะจอนพี่แล้ว
อย่าลิ้มแพไฟไฟแพงเอ๋ย
เป็นพี่ท้มทกพี่เอ
สาวทองถักเชกเฮาแล้ว
อันย้อยสะพานี่ภอนสวญ้อย
นำชายซุ้มมึง
คหนึ่งซู้ส่งไปหันแล้ว
สะเพาออกเสินเสินพุ้นเอ๋ย

(ท้าวแบ้, 58)

ฝ่ายสาวต่อว่าฝ่ายชายเนื่องจากจะต้องจาก
ตนไปยังเมืองทุมมา ส่วนฝ่ายชายก็กล่าวตอบเป็น
พญาว่า ตนยังรักและไม่ลืมนางตราบเท่าพระพุทธ

ศาสนายังคงอยู่ หากไฟไหม้โลกก็ขอให้นางนำเอา
กระดูกของตนไปทำบุญและสร้างเจดีย์ทองเก็บไว้และ
ให้นางรักและหวงแหนไว้ดังกับนางหวงแหนงูหมาก

ของนาง ถ้าหากมีชายใดมาเกี่ยวพาราสีนางและนางเปลี่ยนใจไปจากตน ตนจะสับเนื้อให้แหลกละเอียดปนเป็นแป้ง และนำไปแกงส้มกินเสีย อย่างไรก็ตามหากนางจะมีเรือลำใหม่ก็ขออย่าได้ลืมแพไม้ไผ่ของตนหรือหากมีชายอื่นก็อย่าได้ลืมพี่ และพี่

แต่นั้นชายสามน้อย
พี่ก็ขอขมแก้
คือจิตขมยังแก้
เมื่อนั้น ผุ่งสาวต๋าน
อันว่าฮวดดอกไม้
อันว่าดวงหอมน้อง
แต่นั้นชายต่อต๋าน
อันว่าดวงดอกไม้
พี่ก็ขอขมแก้
ต่างให้ทักโคกฮ้อน
เมื่อนั้นสาวกล่าวต๋าน
อันว่าสายคอฮ้อย
น้องก็ขมแก้ฮ้อย
ไอ้หน้องนางเอย ซาติที่ดวงหอมนี้
มีแต่หาซอกไซ้
ค้อมว่าเจ้าจาแล้ว
หยับเข้าไกล้
ไอ้หน้องผู้เฒ่าเฒ่าขี้ขี้
พี่ก็ขอเหนียวบัน
ไอ้หน้องนางเอย อันว่าฮาฮาเสื่อม
พระนางนั้น
พระอานน้อง
พี่ก็อยากขอขม
ต่างโคกฮ้อน
แต่นั้นสาวตอบฮ้อย
อันว่าฮาฮาเสื่อม

นี้จะขอเป็นแค่เพียงผ้าห่มกันหนาวให้นางก็พอใจแล้วเปรียบเสมือนกับทองถักพันกันเป็นเกลียวหรือตัวไหมที่ถักทอเส้นใยห่อหุ้มตัวเพื่อให้นางอบอุ่น

ในเรื่องจันทปัดโชติ หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสีและกล่าวคำผูกพันต่อกันว่า

ตามจาสาวเอ็นหยอก
มาถ้องทอมอ่นนำเน่
จับดูบ่เปรียบปานน้อยเอย
จาชายแกลงกล่าว
ของน้องบ่หอมพี่เอย
ที่ลอมทอมแต่เอ็งพี่ขี้ข้อย
จาสาวสวยเสียด
ของน้องบ่หอมว่าลือ
ยามเดี่ยวลองเบ็งนำค้อน
นำเอ็งขี้บ่เอ็งเด้อค้อน
จาตอบผุ่งชาย
จะขอขมคองเบ็ง
ขมแล้วเจ้าจิตดอกกเก
ไผขมบ่มีเปิดเป็นแล้ว
ขมซอนตื่นตีมน้องเอย
เอาแคนไปเป่า
รำฟ้อนใส่สาว
ติดมือกระบ่ออกพี่แพงข้อย
นำน้องเปื้อนมือได้บ่
จุมคำคองใจญู่
ลั้งเล่าปกท้อไว้
บ่เปิดผยน้องเอย
เลียบบายดูลองเบ็ง
พระอานฮ้อยปวดกระสันแต่ถ้อน
ดอมชายแกลงกล่าว
จุมคำคองใจญู่

น้องก็เผลอไป
 คันทวน้องทักขยออกแล้ว
 น้องบ่มีวางให้
 คันทวนั้นหากก็เกี้ยว
 แต่นั้นฝูงชายดี
 พี่ก็ขอเปิดผ้า
 เมื่อนั้นสาวก็งำกำปั้น
 มือจับแก่งแก
 อันวาลางสาวนั้น

ของน้องค่าแพงอายเอย
 จีตัก้องทั่วเมืองพี่เอย
 ไผชมด้วยง่ายพี่ชายเอย
 นำน้องจึงสิวางอายเอย
 แหยมือไปใส่
 นำน้องล่าแยงแดถ้อน
 ดีชายทั้งค้อย
 ก็ยังย่านโพดมือแท้แล้ว
 ทำกระบวนบู้เมื่อ

(จันทปัดไซติ, 15-16)

วรรณกรรมนิทานไทพวนทั้งประเภทลาย
 ลักษณะและมุขปาฐะต่างก็มีบทบาทสำคัญในการให้
 ความบันเทิงในวัฒนธรรมไทพวนเป็นหลัก อีกทั้งยังเป็น
 เป็นกระบวนการอบรมให้การศึกษาที่ต่อเนื่องและ
 ย้ำเน้นในทุกจังหวะที่สำคัญของวิถีชีวิต สร้างค่านิยม
 โลกทัศน์ของพุทธศาสนาต่อจิตสำนึกของคนลาว (ไท
 พวน) ที่ผสมผสานอันศักดิ์สิทธิ์ในสมัยพุทธกาลให้
 เชื่อมโยงได้กับโลกในยุคปัจจุบันด้วยการทำบุญ
 ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอยู่เนืองนิจ (ปราณี
 วงศ์เทศ 2531 : 138) วรรณกรรมนิทานไทพวนจึง
 เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาไม่ต่ำกว่า
 200 ปี โดยมีภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม
 อันหลากหลาย และแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจน
 จินตนาการภาพพจน์ ความอลังการและความ
 เปรียบด้วยลีลาการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับบริบทของ
 สังคม

วรรณกรรมนิทานลายลักษณะทั้ง 3 เรื่องแต่ง
 ด้วย “โคลงสาร” มีลักษณะเช่นเดียวกับวรรณกรรม
 นิทานภาคอีสาน ลักษณะการแต่งผู้แต่งมิได้
 เครื่องครัดและยึดรูปแบบดั้งเดิมเป็นสำคัญ แต่จะเน้น
 การเล่นคำและสัมผัสอักษรภายในวรรคและระหว่าง
 วรรคเป็นหลัก เพื่อช่วยให้การเทศน์และอ่านออก

เสียงมีท่วงทำนองและสำเนียงที่ไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น
 ส่วนเรื่องตบอดคลำข้างเป็นกลอนลำนิทานที่มี
 ลักษณะเช่นเดียวกับคำกลอนที่ใช้แสดงหมอลำ ซึ่ง
 ไม่กำหนดจำนวนคำแน่นอน แต่มีการส่งสัมผัส
 ระหว่างวรรคต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนจบเรื่อง ลักษณะ
 การใช้ความเปรียบแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะ
 ของวรรณกรรมท้องถิ่นไทพวนโดยตรง เพราะ
 สำนวนและถ้อยคำที่เลือกสรรมาเปรียบเทียบมัก
 เป็นสำนวนและถ้อยคำที่เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ พืช
 สัตว์อันเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ใกล้ตัวและสามารถ
 พบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้ทั้งผู้
 อ่านและผู้ฟังเกิดภาพพจน์และเข้าใจความหมาย
 ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังแทรก “ผญา” หรือ
 สำนวนโต้ตอบเกี่ยวกับพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาวซึ่ง
 สะท้อนถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทพวนที่ปฏิบัติ
 สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาล วรรณกรรมนิทานไท
 พวนเป็นวรรณกรรมระดับชาวบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้น
 ในบริบทสังคมของชาวไทพวน รายละเอียดและ
 เรื่องราวของวรรณกรรมนิทานจึงสะท้อนวัฒนธรรม
 ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทพวนโดยตรง และที่
 สำคัญยัง สะท้อนถึงภูมิปัญญาของชาวไท
 พวนที่สรรค์สร้างงานวรรณกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งที่
 แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนให้ตกทอดมา

จนถึงยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

ดวงมน จิตรจำนงค์. สุธรียภาพในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2536.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ปากไก่และใบเรือ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

ประคอง เจริญจิตรกรรม. วรรณคดีอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

ประคอง นิมมานเหมินท์. มหชาติลานนา: การศึกษาฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

ปราณี วงษ์เทศ. "นิทานชาดกกับโลกทัศน์ของลาวพวน," พื้นถิ่นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2531.

ปรีชา พิณทอง. สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2532.

ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. วรรณกรรมไทพวน : ความสัมพันธ์กับสังคม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สุพรรณ ทองคล้าย. ลักษณะร้อยกรองพื้นถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ต้นฉบับตัวเขียน

กาละเกด. เอกสารใบลาน. จุลศักราช, 1208.

จุนละสี. จันทน์ปัดโชติ. เอกสารใบลาน. จุลศักราช, 1258.

ท้าวแน่. เอกสารใบลาน. จุลศักราช, 1267.

สัมภาษณ์

และ ยะนินทร์. ผู้ล่ากลอนนิทานเรื่องตามอดค้ำขำ, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2537.